

**TENTATIVE DE FUNDAMENTARE A CONCEPTULUI DE „NAȚIUNE
MOLDOVENEASCĂ” ÎN PROCESUL DE FORMARE ȘI EVOLUȚIE
A RASS MOLDOVENEȘTI**

Valentin BURLACU,
dr. în istorie, conf. univ.,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Summary

This study analyzes the political-social and ideological evolution of the Moldovan Autonomous Republic on the left bank of Dniester, created in 1924, which have been a constant object of study and debate for historiography since its establishment. The creation of this Moldovan republic aimed to create a „Moldovan nation”, different from the Romanian one, and to provoke a state of tension and political instability at the eastern border of Romania, to prepare the ground for an export of the communist revolution to the other side of the Dniester and southern of the Danube, in other Balkan countries, and to justify a further reannexation of Bessarabia.

Keywords: *culture, denationalization, disputes, ethnolinguistic, identity, language, peoples, reannexation*

Se știe, că noțiunea și conceptul de *popor moldovean* ca o națiune în sine, distinctă de națiunea română vecină, a fost o invenție țaristă. După anexarea din 1812 a teritoriului dintre Nistru și Prut, și, în special, după ce guvernul rus nu a izbutit să prevină unirea principatelor din 1859, regimul țarist și-a propus să creeze o distincție între românii din Basarabia și compatrioții lor rămași sub suzeranitate otomană. Poporul de pe malul drept al Prutului a început să fie numit „român”, iar populația de pe malul stâng era în general desemnată de către ruși ca „moldoveni”. Dar, în condițiile când Basarabia nu era o chestiune disputată în relațiile ruso-române la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea și, întrucât nivelul conștiinței naționale a populației basarabene era scăzut, nevoia de a face o distincție clară între „români” și „moldoveni” era minimă. Din aceste considerente denumirile nu erau aplicate cu consecvență și în unele documente oficiale rusești și, mai ales, în lucrările științifice ale autorilor ruși, referința la locuitorii Basarabiei ca fiind „români” a continuat să apară⁶⁶².

Totuși, autoritățile țariste nu au pretins niciodată că moldovenii și vecinii lor din Principatele Române formau cumva națiuni separate. Intenția lor era, mai degrabă, de a pune

⁶⁶² Vezi: W. P. Meurs, *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*. Chișinău: Editura Arc, 1996, p. 135.

capăt oricărei manifestări de naționalism, dacă acesta nu era rusesc și de a întări în schimb loialitatea față de țară și de imperiu.

După unirea Basarabiei cu România, în 1918, act nerecunoscut de Rusia Sovietică, și crearea RASS Moldovenești, în 1924, pe malul stâng al Nistrului, regimul bolșevic a încercat să fundamenteze concepția unei „națiuni moldovenești”, distinctă de cea română, ca un argument principal împotriva „ocupației” românești a ținutului de la est de Prut, care uzurpase dreptul moldovenilor la autodeterminare națională. S-a urmărit astfel destabilizarea situației din România și promovarea intereselor geostrategice expansioniste în această zonă.

Formarea RASSM, într-o zonă care nu întrunea condițiile necesare delimitării unui asemenea tip de entitate, a fost un epizod forțat exclusiv de raționamente politice și expansioniste: să justifice pretențiile sovietice de recâștigare a Basarabiei de la România, și „în același timp să contribuie la extinderea revoluției mondiale”⁶⁶³.

De asemenea, politica etnoculturală promovată în RASSM a avut ca obiectiv „justificarea unei identități moldovenești deosebite de cea română”, cu scopul de a masca pretențiile teritoriale sovietice față de Statul Român⁶⁶⁴.

În acest context, după cum remarcă istoricul A. Stan, politica de constituire a unei identități comuniste distincte în Basarabia viza planuri anexioniste sovietice clar definite. Cei care le formulau erau comuniștii ucraineni, o asemenea tendință vădindu-se nu numai prin grupurile de comando trimise dincolo de Nistru, din centrul de la Odesa, pentru destabilizarea administrației românești din Basarabia. Comuniștii ucraineni, pentru a-și justifica anexiunea dorită, susțineau că Basarabia este un fel de Macedonie, adică un mozaic multinațional. De aici revendicarea lor de despărțire a Basarabiei de România și de încorporare a ei la Ucraina⁶⁶⁵.

Astfel că, „odată cu înfiriparea Republicii Sovietice Moldovenești, părinții ei fondatori vor pretinde și existența unui „popor” aparte moldovenesc, ca și purtător al acestei recente statalității, divizat de malurile Nistrului”⁶⁶⁶.

Totuși, în pofida politicii de „egalitarism cultural” din anii 1920-1930, autoritățile bolșevice au promovat în RASSM, comparativ cu alte republici sovietice, o politică etnoculturală distinctă, determinată, în primul rând, de obiectivele politicii expansioniste de extindere a revoluției proletare și de sovietizare a teritoriilor de peste Nistru, pentru a asigura o bază

⁶⁶³ Gh. Cojocaru, *Cominternul și originile „moldovenismului”*. Studiu și documente. Chișinău: Editura Civitas, 2009, p. 27.

⁶⁶⁴ E. Negru, *Politica etnoculturală în Republica Autonomă Socialistă Sovietică Moldovenească (1924-1940)*. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2003, p. 130.

⁶⁶⁵ Vezi: A. Stan, *Basarabia și Cominternul*. În: „Destin Românesc”, 2002, nr. 4, p. 93.

⁶⁶⁶ Gh. Cojocaru, *Cominternul, op. cit.*, p. 28.

politico-culturală de implantare a așa-zisei națiuni „sovietice moldovenești” din RASSM în Basarabia⁶⁶⁷.

În general, după cum se remarcă, în cazul teritoriilor naționale aflate la periferiile hotarelor sovietice, „conținutul politicii culturale a constat în anumite momente în insistența asupra diferențelor dintre populația locală și populațiile înrudite aflate de cealaltă parte a graniței internaționale și în alte momente a încercat să submineze legăturile elementare de limbă și cultură dintre cele două. Țelul era însă în mare parte același: efortul de a folosi politica națională și de construire a națiunii ca instrumente ale politicii externe, contracarând astfel, pretențiile naționaliștilor burghezi din statele vecine cu propriile lor mijloace”⁶⁶⁸.

Concomitent, după cum se recunoaște: „În afara considerentelor de politică externă, crearea acestei republici corespundea liniei de relativă politică sovietică liberală în privința naționalităților, de la începutul anilor '20 ai sec. al XX-lea”⁶⁶⁹.

În ansamblu, politicile identitare și culturale din RASSM au avut la bază „moldovenismul” de tip sovietic, o construcție ideologică și politică artificială. „Moldovenismul” sovietic a fost o politică de stat care a avut ca idee fixă cultivarea unei deosebiri politice, etnice, istorice, culturale și lingvistice între populația românească din stânga Prutului și cea din restul României. Regimul totalitar comunist, preluând practicile țariste, a urmărit aici edificarea unei „națiuni moldovenești ” teritoriale aparte, cu propriul său aparat de stat și elite conducătoare, care niciodată nu s-a perceput ca națiune, decât, cel mult, într-un sens de corp regional în cadrul Imperiului Rus⁶⁷⁰.

Politica „moldovenistă” a fost în mare parte opera comuniștilor ucraineni care au acționat în mai multe direcții pentru impunerea acestui punct de vedere. În primul rând, purtătorii mesajului de „două popoare și două limbi diferite” erau membrii Comisiei pentru instituirea RASSM, și anume A. Grinștein și I. Badeev, desemnați de conducerea bolșevică de la Harkov, capitala de atunci a RSS Ucrainene.

Problema privind obiectivele dezvoltării etnoculturale și lingvistice ale populației moldovenești din stânga Nistrului s-a aflat în centrul autorităților bolșevice din momentul creării RASSM. Deja la sfârșitul lunii august 1924, A. Grinștein, conducătorul ideologic al Comitetului de organizare al RASSM, într-un articol publicat în ziarul „Odesskie izvestia” și intitulat „La hotarele republicii noastre”, fundamenta teoria celor două popoare cu limbi diferite, român și

⁶⁶⁷ E. Negru, *Proiectul identitar „moldovenesc” din RASSM și deznodământul său tragic*. În: Centenar Sfatul Țării: 1917-2017. Materialele conferinței științifice internaționale, Chișinău, 21 noiembrie 2017. Coord Gh. Cliveti. Chișinău: Lexon Prim, 2018, p. 636.

⁶⁶⁸ Ch. King, *Moldovenii. România, Rusia și politica culturală. Muzeu de studiere a ținutului natal*, pp. 53-53.

⁶⁶⁹ W. P. Meurs, *op. cit.*, p. 136.

⁶⁷⁰ O. Țicu, *Politica națională în RASSM*. În: Panorama comunismului în Moldova sovietică: context, surse, interpretări/ed. Liliana Corobca. Iași: Polirom, 2019, p. 401.

moldovenesc și, respectiv româna și moldovenească, plecând de la modelul dezvoltării etnolingvistice a rușilor și ucrainenilor⁶⁷¹.

Recunoscând că „moldovenii sunt una din cele mai înapoiate naționalități din partea europeană a Uniunii noastre”, A. Grinștein schița obiectivele politicii naționale ce urmau a fi realizate în viitoarea republică: „Ea va ridica nivelul de cultură al sătenilor moldoveni și-i va apropia și mai mult pe oamenii muncii moldoveni de oamenii muncii din Ucraina și din toată Uniunea. Săteanul moldovean va învăța să priceapă mai bine esența puterii sovietice atunci când, delimitat în cadrul unei republici autonome, el, acolo, în limba sa și în conformitate cu particularitățile sale de trai, va începe să-și construiască viața sa socială”. Toate acestea trebuiau „să servească statelor burgheze și, în primul rând, vecinilor noștri cei mai apropiați drept o lecție ilustrativă vie cum trebuie rezolvată, din punct de vedere săteano-muncitoresc, complicata problemă națională”⁶⁷².

Puterea de emancipare a revoluției bolșevice urma să le ofere un viitor mai luminos moldovenilor și trebuia folosită pentru a crea o cultură independentă, sovietică și autentic moldovenească pentru a-i ridica pe moldoveni, considerați unul din cele mai înapoiate popoare ale fostului imperiu, la nivelul deja obținut de alte popoare ale Uniunii Sovietice.

Începând cu anul 1924, când a fost formată RASS Moldovenească, regimul totalitar comunist a urmărit să realizeze după tiparele sovietice o „națiune moldovenească” teritorială, cu propriul său aparat de stat și elite conducătoare. Acest fapt a fost rezultatul unei interacțiuni între obiectivele politicii externe sovietice, unele forme de identitate indigenă existentă și anumite aspirații ale elitelor politice și culturale locale, generate de sistemul sovietic.

Este semnificativ că anume în preambulul hotărârii despre formarea acestei republici, din 12 octombrie 1924, se constata existența unui „popor moldovenesc” pe ambele maluri ale Nistrului”, cea mai mare parte „a căruia a fost aruncată cu forța sub puterea burgheziei române care a copleșit și ocupat Basarabia” și, drept urmare, „cerința refacerii unității „poporului moldovenesc” de la Nistru, divizat din cauza „burgheziei române”, în cadrul RASSM și Țării Sovietelor va deveni de acum încolo un leitmotiv al propagandei comuniste și un obiectiv strategic asumat plenar”⁶⁷³.

După proclamarea RASS Moldovenești, regimul stalinist va pretinde și existența unui „popor” moldovenesc distinct ca purtător al acestei recente statalități, divizat de malurile

⁶⁷¹ *O istorie a regiunii transnistrene din cele mai vechi timpuri până în prezent*. Compendiu. Coord.: D. Dragnev. Chișinău: Civitas, 2007, p. 274.

⁶⁷² Gh. Cojocaru, *Cominternul, op. cit., doc. 35*, pp. 155-156.

⁶⁷³ *Ibidem*, p. 27.

Nistrului, chiar dacă era lucru știut și recunoscut că majoritatea moldovenilor locuiau dincolo de râul Prut.

Într-o epocă în care pentru dictatura proletariatului nimic nu mai era imposibil, faptul că „raportul dintre crearea statului și crearea națiunii era chiar mai complex, deoarece atât identitatea națională, cât și cea statală erau creații artificiale”⁶⁷⁴, nu părea că deranjează, dimpotrivă.

Este evident că în nomenclatorul identitar comunist conceptul etno-politic *moldovean* definea nu numai pe locuitorii republicii transnistrene, ci și pe cei majoritari ai Basarabiei.

Din acest motiv, moldovenii transnistreni au devenit ținta unor proiecte intense de construire a națiunii destinate să-i convingă de faptul că, împreună cu cei din Basarabia, sunt o națiune separată față de români. Deși integrată administrativ și politic în sistemul instituțional al României Mari, Basarabia era considerată în cadrul organizațional al PC (b) din toată Uniunea o provincie cu o etnie distinctă.

Formarea RASSM a accentuat controversa asupra problemei identității, oferind, în mod evident, moldovenilor o patrie, chiar dacă străină idealurilor naționale.

În cazul RASSM, sarcina principală a construcției de stat era să demonstreze, chiar și formal, dezvoltarea național-culturală a națiunii titulare. Din start, regimul sovietic a încercat să reprezinte republica drept națională după numărul și reprezentativitatea națiunii titulare.

Aceasta presupunea creșterea numărului persoanelor de etnie moldovenească în instituțiile de partid și de stat, introducerea „limbii moldovenești” în toate sferele vieții sociale, deschiderea de școli și promovarea limbii autohtonilor în educație, editarea și răspândirea tipăriturilor în limba națională, acordarea unei atenții speciale rolului femeilor în republică, mai ales al celor analfabete, răspândirea ideilor revoluționare și antrenarea activă a populației la construirea socialismului prin programe de educație politică în limba băștinașilor.

Pentru a-și atinge scopul, la scurt timp după înființarea RASSM, autoritățile sovietice au demarat o politică de culturalizare în stil moldovenist. În general, în vederea fundamentării „etniei moldovenești” inventate, școala etnografică sovietică s-a axat prioritar pe etnogeneza și formarea lingvistică a acesteia. Stabilirea etnogeniei a presupus demonstrarea existenței „etniei moldovenești” de foarte mult timp în contextul unor anumite etape de dezvoltare prevăzute de teoria marxistă vulgarizată. În ceea ce privește aspectele lingvistice, acestea prevedeau nu atât

⁶⁷⁴ W. P. Meurs, *op. cit.*, p. 16.

reliefarea funcțiilor efective ale limbii, cât codificarea, încadrarea în forme și clasificarea acesteia după un criteriu ideologic sau chiar strict administrativ - limbă vorbită, scrisă, literară⁶⁷⁵.

Însă, dând curs acestei entități artificiale, în realitate, autoritățile sovietice au generat apariția unei noi minorități naționale, din moment ce ponderea moldovenilor în regiune, potrivit recensămintelor sovietice, nu depășea 1/3 din populație. În pofida acestui fapt, moldovenilor li s-a atribuit titulatura de „naționalitate de bază a RASSM”. Oferirea unui statut administrativ special moldovenilor în componența RSSU nu reprezenta altceva decât un *gambit* al politicii expansioniste staliniste⁶⁷⁶.

În aceste condiții specifice, proiectul Republicii Moldovenești a adus în prim planul preocupărilor legate de esența traducerii lui în viață, problema identității naționale și lingvistice a acestei entități, aspecte care nu au fost, practic, abordate, decât expeditiv, în „Memoriul” din 4 februarie 1924. Problema identitară a reliefat diferențe ireconciliabile de poziții. În istoriografia problemei această chestiune a fost interpretată prin paradigma confruntării dintre două curente - dintre așa-numiții „românizatori” și „autohtoniști”, primii pledând pentru o limbă și o cultură românească, cei din urmă - pentru edificarea unei limbi neaoșe locale și a unei etnii moldovenești, diferite de cea română⁶⁷⁷.

De asemenea, s-a accentuat că prin politicile etnoculturale inițiate și promovate în RASSM se urmărea „justificarea unei identități deosebite de cea română”, cu scopul de a masca pretențiile teritoriale sovietice față de statul român. Disputa dintre „românizatori” și „autohtoniști” avea, înainte de toate, drept miză supremă identitatea și însuși destinul istoric și cultural al românilor de la Nistru și nu a fost numai una locală⁶⁷⁸. Ea s-a desfășurat la cele mai înalte niveluri politice, implicând importanți factori responsabili de la Harkov și Moscova, precum și vârfurile Cominternului și conducerea PC din România. Deciziile luate vor marca dramatic evoluțiile din RASSM și, ulterior, din Basarabia, traumând limba, gândirea și spiritualitatea românească din acest spațiu, producând efecte nocive și recidive degradante care poluează spațiul public⁶⁷⁹.

Conceptul de „națiune moldovenească” a fost lansat în premieră de unul din conducătorii de vârf al RSS Ucrainene, V. P. Zatonski, în discursul rostit la sesiunea a IV-a a Comitetului Executiv gubernial Odesa, din 27 septembrie 1924, și consacrat, în special, delimitării populației

⁶⁷⁵ L. Prisac, *Sub ocrotirea „fratelui mai mare” sau despre „naționalitățile conlocuitoare” în R(A)SSM*. În: *Panorama comunismului în Moldova sovietică: context, surse, interpretări*/ed. L. Corobca. Iași: Polirom, 2019, p. 420.

⁶⁷⁶ *Ibidem*, pp. 419-420.

⁶⁷⁷ Gh. Cojocaru, *Cominternul, op. cit.*, p. 29.

⁶⁷⁸ E. Negru, *Politica etnoculturală în Republica Autonomă Socialistă Sovietică Moldovenească (1924-1940)*. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2003, p. 130.

⁶⁷⁹ Gh. Cojocaru, *Cominternul, op. cit.*, p. 29.

moldovenești de lângă Nistru în cadrul unei Republici autonome. El vedea în așa-zisa „mișcare” a moldovenilor în favoarea unei republici aparte o mișcare „pentru renașterea națiunii moldovenești”, spre autodeterminare. În opinia sa, „națiunea moldovenească” popula ambele maluri ale Nistrului, și aceasta, în condițiile în care malul stâng al Nistrului nu a făcut parte niciodată din Principatul Moldovei, fiind o „națiune” divizată, din cauza „ocupației” române.

Pentru a sublinia specificitatea noii „națiuni” în raport cu națiunea română, el insinua asupra națională a moldovenilor din Basarabia de către burghezia și moșierii români și atașamentul lor față de Uniunea Sovietică: „România regală, ocupând ilegal Basarabia, asuprește toate celelalte națiuni, inclusiv, cea moldovenească, care nu vrea să rămână sub puterea regelui român, dar tinde spre formarea unui stat sovietic independent”⁶⁸⁰.

La câteva zile de la proclamarea RASSM, în Adresarea secției Moscova și a Biroului de organizare a congresului panunional al Societății Basarabenilor către Prezidiul CEC din toată Ucraina se afirma că „sesiunea reprezentanților oamenilor muncii din RSSU și URSS va realiza voința națiunii moldovenești și va contribui la bunăstarea economică a RASSM”⁶⁸¹.

Ideea despre existența „națiunii moldovenești” este impusă și îmbrățișată de anumite categorii sociale din RASSM. Primul Congres general al învățătorilor din Moldova (13-16 decembrie 1924) a menționat unanim în rezoluția adoptată: „Considerând crearea RASSM un act măreț, ce asigură nației moldovenești promovarea politicii de autodeterminare națională[...] Congresul învățătorilor își exprimă hotărârea fermă ca în strânsă legătură cu Partidul Comunist și sub conducerea lui să-și depună toate eforturile pentru renașterea economică și culturală a nației moldovenești”⁶⁸².

Astfel, politica etnoculturală care urma a fi promovată în RASSM a avut din start, ca jalon fix, teoria moldovenistă despre existența a două popoare est-romanice - moldovenii și românii. În acest context, la începutul lunii decembrie 1924, liderul bolșevicilor moldoveni, I. Badeev declara: „Noi considerăm că moldovenii sunt o ramură a rasei romane și au dreptul la autodeterminare națională. În timp ce cultura română s-a dezvoltat istoricește sub influența celei franceze/aceasta s-a reflectat în cel mai elocvent mod asupra literaturii, vieții cotidiene, construcției de stat etc. a poporului român, dezvoltarea națională moldovenească a mers pe linia influenței culturii slave, iar ulterior ruse, fapt care, de asemenea, s-a reflectat asupra întregului mod de viață al moldovenilor”⁶⁸³.

⁶⁸⁰ *Ibidem*, p. 37; *doc. 42*, pp. 166-167.

⁶⁸¹ *Ibidem*, *doc. 48*, p. 177.

⁶⁸² AOSP a RM, F. 49, inv. 1, dos. 47, f. 4; A. V. Repida, *Formarea RSS Moldovenești*. Chișinău, 1977, p. 160.

⁶⁸³ Gh. Cojocaru, *Cominternul, op. cit.*, *doc. 58*, p. 192.

Polemica identitară a reizbucnit, la începutul anului 1925, în contextul disputelor dintre I. Dic, liderul Grupului de Inițiativă româno-basarabean de la Moscova și I.O. Badeev, numit de Biroul Politic al PC (b) din Ucraina în fruntea Comitetului Regional Moldovenesc al PC(b)U, poziția cărora în chestiunea limbii, grafiei, culturii naționale, precum și în cea a abordării de ansamblu a rolului și perspectivelor RASS Moldovenești erau, în mare parte, diametral opuse. Problema cheie, însă o constituia, corelația dintre noțiunile „român” și „moldovean”.

În versiunea lui I. Badeev moldovenii reprezentau „o ramură a rasei romane”, înrudiți cu românii, dar existând ca popor separat, care s-a dezvoltat de-a lungul timpului „pe linia influenței culturii slave iar ulterior ruse”, fapt care s-a reflectat asupra întregului lor „mod de viață” cu propriile sale tradiții, aspirații, conștiință a identității. I. Dic, la rândul său, îi considera pe moldovenii de pe ambele maluri ale Nistrului drept parte componentă a poporului român⁶⁸⁴, susținând, chiar în baza surselor rusești, că „moldovenii din Transnistria și din Ucraina aparțin aceluiași popor care trăiește sub același nume în Basarabia, în Moldova românească (dintre Prut și Carpați) și în Bucovina de Sud”⁶⁸⁵.

Recunoscând un adevăr istoric incontestabil, acestuia nu-i scapă însă tenta politică, perspectiva revoluționară, „considerându-i pe moldoveni drept un singur popor cu poporul României, vrem să batem burghezia română cu propria ei armă”, dar pentru aceasta „noi trebuie să demonstrăm că sistemul sovietic asigură mai bine decât burghezia interesele naționale”⁶⁸⁶. În acest spirit el concluziona: „Noi vrem să continuăm lupta noastră cu România nu pe linia luptei între două naționalități, dar pe linia luptei între două sisteme politice”⁶⁸⁷. I. Dic nu confunda statul cu națiunea, recunoscând că România există sub acest nume de la 1861 și că această denumire a Statului Român „este o denumire politică, teritorială, dar nu etnografică”, fiind pe deplin conștient de faptul că poporul român s-a format cu mult înaintea Statului Român⁶⁸⁸.

I. Dic își fundamenta poziția sa în problemele de ordin identitar, lingvistic și al construcției național-culturale printr-o serie de argumente de sorginte bolșevică. Astfel, în opinia lui, impunerea și promovarea liniei oponentilor săi va conduce la exploatarea de către burghezia română a prejudecăților „poporului referitoare la Rusia Sovietică, insinuând că, indiferent de regimul politic, Rusia a rămas aceeași Rusie, cu tendințele ei de rusificare, dușmanul de secole al poporului român”.

Din aceste considerente, explica I. Dic, „comuniștii români nu vor putea exploata în lupta lor faptul formării RASSM [...] și asta doar numai pentru că tovarășii ucraineni refuză să-și

⁶⁸⁴ *Ibidem*, pp. 39-40.

⁶⁸⁵ *Ibidem*, doc. 69, p. 217.

⁶⁸⁶ *Ibidem*, pp. 218-219.

⁶⁸⁷ *Ibidem*, p. 220.

⁶⁸⁸ *Ibidem*, p. 46.

îndeplinească datoria de comuniști ai națiunii asupritoare”. De asemenea, preocupat de perspectivele anexării Basarabiei, el recunoștea că „sub ocupația română Basarabia, ...totuși se românizează” și „dacă vom accepta tezele oponentilor noștri, după reunirea ei cu Moldova Sovietică, moldovenii Basarabiei se vor dovedi mai culți, mai dezvoltăți și în loc ca actuala Moldova Sovietică să aibă preponderență în acest organism, dimpotrivă, moldovenii basarabeni vor exercita o presiune asupra noastră prin numărul și calitatea lor”⁶⁸⁹.

La rândul său, I. Badeev își va fundamenta argumentele referitoare la „națiunea moldovenească” în Memoriul adresat secretarului CC al PC(b)R, V. M. Molotov, la 27 ianuarie 1925, ca răspuns la memoriul lui I. O. Dic „Cu privire la construcția culturală în Moldova Sovietică. Împotriva devierii rusificatoare sub drapelul sovietic”, din 8 ianuarie 1925. Principalele „argumente istorice” ale lui I. Badeev pentru a-și justifica teza precum că „moldovenii nu sunt români și românii nu sunt moldoveni” țin de unele realități interpretate tendențios și unilateral.

Pentru I. Badeev crearea unei națiuni moldovenești ar fi trebuit să fie o întreprindere simplă. Teritoriile moldovenești din est, atât înainte, cât și după anexarea Basarabiei erau populate mai ales de țărani analfabeți, cu prea puține legături cu orașele cosmopolite. Ei fuseseră separați politic de cel mai apropiat grup de aceeași origine - românii - în ultimele două secole și fuseseră absenți în toate momentele istorice importante pentru formarea conștiinței naționale românești. De asemenea, ei fuseseră subiecții unei politici acerbe de rusificare în Imperiul țarist.

Conform aprecierilor sale, „moldovenii din Basarabia și Ucraina au fost ruși de la România cu 120-130 de ani în urmă”, când „nu erau o națiune, în sensul actual burghez al cuvântului” și că „procesul de formare a națiunii române începe atunci când Basarabia era deja smulsă” și încorporată Imperiului Rus, încât „moldovenii din Basarabia și Ucraina nu au luat parte la procesul de formare a națiunii române”. El va continua într-o manieră tipic marxistă, ajustată la obiectivele ideologice de moment: „Modul capitalist de producție și societatea burgheză la aceste populații s-au cristalizat atunci când ele trăiau între frontiere de stat diferite” și, ca urmare a dezbinării, „burghezia română tânără și boierii au prelucrat timp de decenii de o manieră națională românească cultura occidentală, în special, cea franceză”, în timp ce „moldovenii din Basarabia și din Ucraina au trecut prin procesul de fărâmițare burgheză a feudalismului și de afirmare a culturii burgheze exclusiv sub influența Rusiei și a Ucrainei”.

În general, vorbind despre consecințele anexării Basarabiei și impactul politicii coloniale, I. Badeev afirma și spunea adevărul: „Cu toate eforturile țarismului, moldovenii din Basarabia și din Ucraina nu au fost asimilați”, dar concluzia o face în funcție de interesele politice: „ci s-au

⁶⁸⁹ *Ibidem, doc. 69, p. 221.*

remarcat ca o naționalitate aparte cu limba sa care se deosebește de limba română, cu o cultură a sa”. Mai mult chiar, așa cum menționa el: „Este semnificativ faptul că moldovenii basarabeni au asimilat o parte din ucrainenii care locuiau amestecați printre ei” și, drept urmare: „conviețuind pașnic cu populația ucraineană din jur, absorbind o parte a ucrainenilor, moldovenii din Basarabia și Ucraina au transformat în maniera lor cultura ucraineană, astfel, îndepărtându-se tot mai mult prin limbă, cultură și chiar prin individualitatea lor de rădăcina românească comună”⁶⁹⁰.

Teza centrală a lui I. Badeev, precum că moldovenii din stânga Prutului nu sunt români pentru că în momentul unirii Principatelor și formării statului român modern ei erau în afara României, a fost combătută pe loc chiar de I. Dic în Memoriul său. E și firesc că populația moldovenească din Basarabia, în virtutea izolării forțate, nu numai teritorial-politice, ci și spirituale, nu a putut lua parte direct la încheierea procesului de formare a națiunii române, început încă la sfârșitul sec. al XVIII-lea. Totuși, în pofida politicii țariste de rusificare, limba, cultura și conștiința națională românească vor persista și evolua, chiar dacă într-o formă embrionară⁶⁹¹.

Este adevărat că, după 1812, Prutul a început să-i separe tot mai mult pe românii basarabeni de frații lor de la vest. Basarabeni nu fuseseră prezenți în momentele definitorii ale apariției conștiinței naționale românești în rândurile elitelor politice din Valahia și Moldova. Ei fuseseră absenți de la toate momentele istorice importante: revoluția din 1821 îndreptată împotriva otomanilor, revoluția de la 1848-1849, în cadrul căreia au fost lansate dezideratele de modernitate și unitate națională, standardizarea și latinizarea limbii și alfabetului românesc în anii 1840 și 1850, crearea unui stat românesc unitar în 1859, crearea unei case dinastice românești în 1866 și 1881 și cucerirea independenței față de Înalta Poartă în 1878⁶⁹².

Pe de altă parte, după cum se recunoaște „această populație nu va fi atrasă, decât periferic, la procesele de modernizare a Imperiului Rus” și că „înaintea națiunii române a existat poporul român care a dat naștere Statului și Națiunii române moderne și a păstrat vie ideea de unitate națională și că românitatea moldovenilor este mult mai veche decât Statul Român modern, încât și la 1812, și înainte sau după acest an dramatic, moldovenii de la Est de Prut au fost și au rămas parte a poporului român”, nevoit fiind să se autoconserveze „drept reacție la politicile de deznaționalizare și rusificare”⁶⁹³.

⁶⁹⁰ *Ibidem*, p. 50; *doc. 74*, pp. 231-232.

⁶⁹¹ Vezi mai pe larg Gh. Negru, *Țarismul și mișcarea națională a românilor din Basarabia*. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2000.

⁶⁹² Ch. King, *Moldovenii*, *op. cit.*, p. 49.

⁶⁹³ Gh. Cojocaru, *Cominternul*, *op. cit.*, p. 51.

În pofida politicii de asimilare și de înăbușire a sentimentelor naționale, promovată de țarism timp de peste un secol, crearea unei elite locale loiale regimului, conștiința țaranului basarabean cu privire la identitatea sa națională a rămas virtual neschimbată de la anexarea provinciei de către Rusia în 1812. El și-a păstrat portul caracteristic, tradițiile și limba pe toată durata stăpânirii rusești.

Totuși, în tentativa de a definitiva și a contura trăsăturile „națiunii moldovenești”, liderul bolșevic din Autonomia Moldovenească pune, în premieră, la temelia existenței ei un criteriu inventat ad-hoc, și anume o presupusă „mișcare națională” a țărănimii moldovenești basarabene împotriva „românizării” promovată de autoritățile române și, în genere, împotriva „jugului național”⁶⁹⁴.

Cu referință la aceste dispute, în cadrul ședinței de lucru a Comitetului „celor trei” al Biroului celulei PC(b)R a Universității Comuniste a Minorităților din Vest, de la 12 februarie 1925, se remarcă următoarele: „În baza materialelor adunate s-a constatat că între comuniștii români și basarabeni există divergențe acute în privința politicii din RASS Moldovenească. În timp ce primii neagă existența unei națiuni și a unei limbi moldovenești distincte de cea română, insistă asupra orientării întregii munci culturale din RASSM spre limba română și asupra introducerii alfabetului latin, după cum și asupra formării aparatului sovietic și de partid cu lucrători români, cei de-ai doilea insistă că moldovenii sunt o națiune aparte de cea română, cu o limbă aparte, considerând necesar să se țină cursul spre dezvoltarea unei culturi moldovenești, în baza grafiei chirilice/caracterelor rusești. Polemica în jurul acestei chestiuni a căpătat în cercurile respective o acuitate excepțională, care s-a amplificat îndeosebi în legătură cu aceea că CC al PC(b)U, după cum se vede, s-a situat pe poziția a doua, moldovenească. Acum adversarii acestei poziții vor să transfere chestiunea aceasta la CC al PC(b)R”⁶⁹⁵.

Ulterior, în cadrul ședinței Comisiei Basarabene a Plenarei a V-a lărgite a Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste, din 3 aprilie 1925, I. Badeev și-a centrat discursul pe subiectul identitar, afirmând că „națiunea română s-a constituit atunci când Basarabia trăia sub puterea țarului rus. Procesul de formare a națiunii române, în sine, nu a coincis cu procesul de formare a poporului moldovenesc, în sine. Aici e abia trecerea de la orânduirea feudală”⁶⁹⁶.

Prin ultima afirmație, I. Badeev nu numai că se contrazice, când declară despre existența „națiunii moldovenești”, dar combate și teoria marxistă, care nu poate să admită formarea și existența unei națiuni în plin feudalism. De asemenea, el pune la îndoială caracterul „progresist”

⁶⁹⁴ *Ibidem*, doc. 74, p. 234.

⁶⁹⁵ *Ibidem*, doc. 76, p. 238.

⁶⁹⁶ *Ibidem*, doc. 84, p. 252.

al „alipirii” Basarabiei la Rusia, atât de mult vehiculat de propaganda țaristă și istoriografia oficială, odată ce nivelul de dezvoltare din ținut era inferior celui de peste Prut.

În continuare, liderul de partid de la Balta recomandă „să-i recunoaștem pe moldovenii din Basarabia drept un popor care trebuie să trăiască chiar în afara României sovietice”, adică în componența URSS. El mai „observă”, în mod artificial, că „drept urmare a exploatării la care este supusă întreaga populație a ținutului, în Basarabia se întâmplă exact ceea ce nu se aștepta oligarhia română și dacă până astăzi țăranii Basarabiei nu se simțeau ei înșiși drept o națiune, atunci în ultimul timp din partea lor se observă tendința de a lua forma ca popor”⁶⁹⁷.

În acest context, el mai inventează un argument în favoarea teoriei sale a „națiunii”, cel al „luptei de clasă” și „emancipării naționale”, afirmând că „un șir întreg de răscoale la care a luat parte populația moldovenească [...] vorbesc despre aceea că în Basarabia în masele țărănești se formează noțiunea despre o națiune aparte”⁶⁹⁸. Evident, toate acestea sunt niște invenții ori exagerări.

Astfel, atitudinea ambivalentă a basarabenilor față de autoritățile române, natura etnică eterogenă a populației provinciei, lucru știut, situația ei economică și socială în cadrul României Mari vor fi speculate cu abilitate de promotorii moldovenismului.

Despre existența „națiunii moldovenești” care „începe să renască în RASSM” a declarat G. I. Starîi, la Congresul I al Sovietelor din aprilie 1925⁶⁹⁹.

În Tezele CMR de partid „Bilanțul moldovenizării”, din 4 septembrie 1926, și ale plenarei a V-a, din octombrie 1926, se aprecia că formarea RASSM „a avut la bază necesitatea de a crea cele mai favorabile condiții pentru dezvoltarea culturală și atragerea naționalității moldovenești la construcția activă a socialismului”. Drept consecință „fiind unul din cele mai înapoiate naționalități din cadrul URSS, odată cu formarea RASSM, poporului moldovenesc de pe această parte a Nistrului i s-a dat, astfel, un puternic imbold spre renașterea sa național-culturală și economică”⁷⁰⁰. Astfel, retorica identității naționale va fi legată de alte aspecte importante ale modernizării, precum urbanizarea și industrializarea, colectivizarea agriculturii, realizarea revoluției culturale.

Eforturile lui I. Badeev de a fundamenta existența „națiunii moldovenești” vor fi susținute de unul din liderii bolșevicilor ucraineni, N. A. Skripnik, care a încercat să demonstreze că „populația Basarabiei nu dorește alipirea la România și că se simte nu ca parte a poporului român, dar ca moldoveni”. În continuare, el afirmă că „românii și moldovenii – acestea sunt două

⁶⁹⁷ *Ibidem*, p. 252.

⁶⁹⁸ *Ibidem*.

⁶⁹⁹ A. Gribincea, M. Gribincea, I. Șișcanu, *Politica de moldovenizare în RASS Moldovenească*. Culegere de documente și materiale. Chișinău: Civitas, 2004, *doc. 4*, p. 36; Gh. Cojocaru, *Cominternul, op. cit., doc. 91*, p. 291.

⁷⁰⁰ Gh. Cojocaru, *Cominternul, op. cit., doc. 135*, p. 397; *doc. 140*, p. 410.

popoare apropiate, totodată, poporul moldovenesc era din țărani, slab dezvoltat, limba lor este la fel slab dezvoltată”⁷⁰¹. Pornind de la aceasta, el trasează obiectivele luptei revoluționare: „Sarcina noastră: dacă avem o națiune distinctă, avem un popor asuprit care se consideră drept un popor asuprit, să-l folosim în scopuri revoluționare și să exploatăm contradicțiile naționale existente ca un mijloc de luptă”⁷⁰².

Ca reprezentant al Ucrainei, N. A. Skrîpnik, din motive expansioniste, vedea două națiuni în Basarabia, restul populațiilor fiind considerate „minorități naționale”: „în Basarabia sunt două naționalități, în afară de minorități, în marea ei majoritate populația e formată din ucraineni și moldoveni”⁷⁰³.

Întrucât, după cum se pretindea, provincia era locuită în majoritate de moldoveni și ucraineni, de aici amestecul constant și permanent al PC(b) din Ucraina în diriguirea mișcării comuniste basarabene, pe care o controla prin bani și unități de comando teroriste descinse periodic dincolo de Nistru, scopul fiind destabilizarea administrației românești în Basarabia și, pe o asemenea cale, crearea unei stări de nemulțumire împotriva ei.

Reprezentantul CC al PC(b)U mai invoca drept criteriu principal al existenței „națiunii moldovenești” modul în care se autoidentifică țărănimea din Basarabia, concluzia sa fiind univocă: „Țăranii se identifică pe sine înșiși ca o națiune aparte și resimt nu numai jugul social și politic, dar și cel național”⁷⁰⁴.

Criteriul autoidentificării pe care-l invocă N. A. Skrîpnik nu este lipsit de valoare. În diferite momente, numele de „moldoveni” a fost folosit de românii de pe ambele maluri ale Prutului. Chiar vechile cronicile românești se refereau la „moldoveni”, cu toate că o făceau clar într-un sens geografic și nu etnic.⁷⁰⁵ și mișcarea națională din Basarabia din perioada țaristă se desfășura sub lozinci „moldovenești”, iar faptul că țăranii basarabeni se numeau „moldoveni”, o făceau nu în sensul de „națiune”, ci mai curând, se autoidentificau ca o parte a poporului moldovenesc, de la care au fost desprinși ca urmare a anexării Basarabiei la Rusia în 1812⁷⁰⁶.

În acest context, părinte fondator al „națiunii moldovenești” este considerat N. A. Skrîpnik, comisar al poporului al Justiției și Procuror General al RSS Ucrainene și unul din conducătorii Internaționalei Comuniste, chiar dacă declarase oficial că „națiunile nu se creează, nici o hotărâre a Internaționalei Comuniste și a partidului comunist nu poate crea națiuni”⁷⁰⁷.

⁷⁰¹ *Ibidem*, doc. 84, p. 247.

⁷⁰² *Ibidem*, pp. 257-258.

⁷⁰³ *Ibidem*, p. 263.

⁷⁰⁴ *Ibidem*, p. 56.

⁷⁰⁵ W. P. Meurs, *op. cit.*, p. 135.

⁷⁰⁶ *Dicționar de istorie*. Ediția a II-a revăzută și adaptată. Chișinău: Editura Civitas, 2007, pp. 261-265.

⁷⁰⁷ Gh. Cojocaru, *Cominternul, op. cit., doc. 84*, p. 262.

Sintetizând, totuși, „aportul” acestuia la fundamentarea existenței „națiunii moldovenești”, în studiul său, Gh. E. Cojocaru notează: „Națiunea” moldovenească, în lectura comisarului bolșevic, se definea, așadar, prin limba sa moldovenească, sentimentul autoidentificării de sine și printr-o pretinsă mișcare „național-revoluționară” moldovenească de emancipare din Basarabia. Deși puține la număr pentru o națiune... restul vor fi confecționate pe parcurs”. „Teoria” lui N. A. Skrîpnik va mai pune la originea „națiunii” moldovenești un criteriu nemaîntâlnit în lume - frica față de vecinul din imediata apropiere, „teama de burghezia română”. și tot această „națiune” trebuia să țină piept unor eventuale pretenții românești față de stânga Nistrului. În mod paradoxal, „națiunea” moldovenească se năștea din reacția de frică și ostilitate față de Statul Român a unor tovarăși cu imaginație, momentul ofensivei, însă, nu a fost neglijat, el va fi concretizat prin pretențiile față de Basarabia⁷⁰⁸.

În contextul creării și consolidării conceptului noii entități „moldovenești”, cu diferite ocazii s-au pronunțat în problema „națiunii moldovenești” atât arhitecții acestui proiect, cât și personalități politice notorii din Comintern, implicate în exportul revoluției proletare în plan mondial. Pentru liderul comuniștilor bulgari și viitorul conducător al Cominternului Gh. Dimitrov (aprilie 1925), chestiunea dacă „există națiunea moldovenească - aceasta nu este o chestiune de geografie, nici academică, aceasta este o chestiune politică, o chestiune a luptei revoluționare. Noi știm: există națiunea moldovenească, cu toate aceasta, o parte a moldovenilor din România Veche s-a românizat. Națiunea moldovenească există și moldovenii au dreptul la autodeterminare națională, la unitate națională, la republica lor independentă”⁷⁰⁹. Într-un alt context, dar cu referință tot la identitatea moldovenilor, dacă ei sunt sau nu români, Gh. Dimitrov, pe un ton liberal, avea să afirme: „Eu consider că nu sunt, dar să hotărască ei înșiși cine sunt ei. Partidul, după mine, trebuie să-i considere pe moldovenii basarabeni aceiași ca și moldovenii din republica Moldovenească”⁷¹⁰.

De la bun început, falsitatea acestei „teorii”, în afară de I. Dic, a fost demascată și de alți reprezentanți ai partidului comunist din România în Comintern, aflați în emigrație la Moscova, care au încercat să conteste afirmația despre existența unui „popor moldovenesc” deosebit și să se opună tendinței de surpare a influenței lui în spațiul pruto-nistrean. În ansamblu, ea a fost respinsă între anii 1924-1928 și de Partidul Comunist din România, care a dat o adevărată bătălie cu oponenții lui în apărarea adevărului despre esența identitară a moldovenilor de pe malurile Nistrului.

⁷⁰⁸ *Ibidem*, pp. 65, 74.

⁷⁰⁹ *Ibidem*, doc. 85, p. 273.

⁷¹⁰ *Ibidem*, doc. 119, p. 363.

În cadrul ședinței Comisiei Basarabene a Plenarei a V-a lărgite a Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste din 3 aprilie 1925, la întrebarea lui Bella Kun, comunist ungar și unul din liderii Internaționalei a III-a, dacă există o „națiune moldovenească” în Basarabia, și A. Bădulescu, și P. Tkacenko (lideri comuniști din România și Basarabia, semnatari ai Memoriului din 4 februarie 1924 cu privire la necesitatea creării Republicii Moldovenești) au dat un răspuns negativ, arătând că nu există „popor moldovenesc asuprit”, ci doar „țărani basarabeni asupriți”⁷¹¹.

Mai mult, A. Bădulescu, în polemica cu N. A. Skrîpnik, a declarat: „Națiunea moldovenească nu există, nu există nici mișcarea național-revoluționară și noi nu putem susține ceea ce nu există”⁷¹².

Cu acest punct de vedere s-a solidarizat Ecaterina Rally-Arbure care a afirmat că „în privința limbii și în privința naționalității, poporul moldovenesc, în opinia noastră, prea puțin se deosebește de poporul român, pentru ca el să fie recunoscut [din punct de vedere] științific drept o naționalitate distinctă. Istoricește este dificil de demonstrat aceasta”⁷¹³. Adeptă a politicii de reanexare a Basarabiei la Uniunea Sovietică, totuși, ea recunoaște că „a existat poporul moldovenesc în teritoriul actual al României [...]. A existat și limba moldovenească, care a avut literatura sa cu alfabetul slavei vechi. Din acest alfabet ulterior s-a dezvoltat limba literară română. Limba română se deosebește puțin de limba moldovenească. Chestiunea de substanță nu rezidă în limbă. Nu putem spune că exploatarea Basarabiei înseamnă exploatarea moldovenilor ca națiune. Noi recunoaștem mișcarea din Basarabia pentru alipirea la RASSM și pentru eliberarea de sub jugul imperialismului român ca o mișcare națională a Basarabiei, în ansamblu, și nu ca o mișcare națională a poporului moldovenesc”⁷¹⁴.

Ulterior, ca urmare a presiunilor exercitate din partea lui N. A. Skrîpnik, P. Tkacenko își va schimba optica, declarând: „Cu privire la moldoveni ca o națiune distinctă va trebui să nu fiu de acord cu tov. Bădulescu, mișcarea printre moldoveni există și nu trebuie să ne convingeți că moldovenii nu reprezintă o națiune aparte. Trebuie să privim la aceasta nu din perspectiva limbii, dar din perspectiva esenței revoluționare, trebuie să cultivăm această mișcare prin toate măsurile, dacă ea se află în stare embrionară”⁷¹⁵.

Elita comunistă ucraineană și locală s-a solidarizat împotriva PC din România, având drept scop impunerea punctului de vedere privind „existența poporului moldovenesc diferit de cel român”. Cei mai aprigi apărători ai acestui punct de vedere au fost N. Skrîpnik și N. Zatonski

⁷¹¹ *Ibidem*, p. 57, doc. 84, p. 258.

⁷¹² *Ibidem*, doc. 85, p. 274.

⁷¹³ *Ibidem*, p. 57, doc. 84, p. 259.

⁷¹⁴ *Ibidem*.

⁷¹⁵ *Ibidem*, doc. 85, p. 275.

care vor pleda cauza „moldovenismului” atât în eșaloanele superioare de putere ale URSS, cât și în cadrul Cominternului, care și-a arogat rolul de arbitru suprem. Anume presiunile venite din partea Cominternului, la sugestia comuniștilor ucraineni, vor înclina definitiv balanța acestei dispute în favoarea „teoriei” diversioniste cu privire la națiunea moldovenească, distinctă de cea română⁷¹⁶.

În încheierea dezbaterilor din cadrul ședințelor Comisiei Basarabene a Plenarei a V-a lărgite a Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste din aprilie 1925, PC din România a fost obligat să accepte rezoluția prin care să susțină „mișcarea național-revoluționară a moldovenilor din Basarabia, care se consideră un popor aparte cu o limbă aparte”⁷¹⁷.

Bolșevicii ucraineni, în persoana lui N. Skrișnik, membru al CC al PC(b) din Ucraina, au reușit să-și impună poziția în cadrul Internaționalei Comuniste cu privire la problema apartenenței identitare a populației băștinașe din Basarabia și RASSM. Rezoluția în chestiunea națională a Comisiei Basarabene a plenarei a V-a lărgite a Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste (aprilie 1925) stabilea următoarele: „Partidul comunist din România trebuie să sprijine prin toate mijloacele aspirațiile naționale ale moldovenilor care se consideră un popor aparte de cel român și limba lor aparte distinctă de limba română”, iar tendința burgheziei române de a nega „dreptul națiunii moldovenești la însăși existența sa, trebuie să întâmpine cea mai energică critică și ripostă”. Totodată, comuniștii români erau obligați „să acorde cea mai energică susținere aspirațiilor naționale ale poporului moldovenesc”⁷¹⁸.

Totuși, unii comuniști români au continuat să denunțe teoria celor „două popoare” și planurile ucrainene de anexare a Basarabiei, sub pretextul deformării și vicierii principiului naționalităților.

A. Bădulescu, într-o scrisoare de protest, din 8 aprilie 1925, față de rezoluția Cominternului în problema Basarabiei și RASSM, a dezavuat și mai mult ideea „națiunii moldovenești și a limbii moldovenești”. El considera că declarațiile cum că „limba moldovenească este o limbă distinctă” și „moldovenii sunt un popor distinct”, care nu au nimic în comun cu românii, nu sunt adevărate. „În comisie, declara A. Bădulescu, eu am fost singurul român, chiar singurul „moldovean”, și eu declar că sunt mai bine informat despre această chestiune și nu trebuie să mă mai informeze cineva din afară despre aceasta”. Comunistul român îi ataca frontal pe Gh. Dimitrov și N. Skrișnik, afirmând că „dacă reieșim din aceea că limba moldovenească este o limbă distinctă, atunci mă văd nevoit să declar că aceasta reprezintă o

⁷¹⁶ O. Țicu, *Homo Moldovanus Sovietic. Teorii și practici de construcție identitară în R(A)SSM (1924-1989)*. Chișinău: Editura Arc, 2018, pp. 197-198.

⁷¹⁷ *Ibidem*, p. 202.

⁷¹⁸ Gh. Cojocaru, *Cominternul, op. cit., doc. 95, p. 297*.

încercare de deznaționalizare totală și reală a moldovenilor, deoarece actuala limbă moldovenească are 75% cuvinte rusești și nu poate exista ca o limbă distinctă”⁷¹⁹.

Astfel, la mijlocul anilor '20 ai sec. al XX-lea, în contextul politicii expansioniste sovietice și odată cu demararea procesului de creare a unei Republici Moldovenești, în laboratoarele bolșevice și cominterniste a luat naștere „mitul națiunii moldovenești”. Oricât ar părea de paradoxal, dar cei mai cointeresați în acest proiect au fost liderii ucraineni, care în disputa viitoarei apartenențe a Basarabiei, pentru a o desprinde de România, devenită, eventual, în urma unei revoluții proletare o republică sovietică, au renăscut și vehiculat teoria existenței „națiunii moldovenești” și dreptul ei la autodeterminare în perspectiva reunirii ei (de pe ambele maluri ale Nistrului) și alipirea la Ucraina Sovietică.

Concludente în acest sens sunt destăinuirile și observațiile lui I. Dic pe marginea broșurii lui C. Rakovski, comisar adjunct al afacerilor străine al URSS, „România și Basarabia”, ediția 1925: „După ce au cauzat mișcării noastre atâtea dezastre în Basarabia; după ce s-au opus acordării drepturilor exclusive de activitate în Basarabia Partidului Comunist din România; după ce au sprijinit separatiștii; după ce ei nu numai că nu au făcut nimic pentru moldovenii din Ucraina\vezi discursul tov. Zinoviev la congresul al XIII-lea al PC(b)R\, dar s-au opus formării acestei republici; după formarea acestei republici ei (tovarășii ucraineni - n. n.) ne-au fericit cu două descoperiri: 1) descoperirea existenței moldovenilor în lume și 2) cu teoria celor două națiuni”⁷²⁰.

Pentru prima dată, într-un document politic, existența „națiunii moldovenești” a fost enunțată în Rezoluția Congresului al IX-lea al PC(b) din Ucraina asupra raportului CC al PC(b)R și al CC al PC(b)U din decembrie 1925, în care se arăta că „formarea RASSM [...] a dat un impuls puternic deșteptării politice și culturale a uneia dintre cele mai înapoiate națiuni din Ucraina - celei moldovenești”⁷²¹. În anii care au urmat, liderii sovietici locali și ucraineni s-au străduit să promoveze prin diverse mijloace o conștiință națională moldovenească pentru a-și justifica „teoria”, „creând”, de fapt, în laboratoare, o „națiune moldovenească”, cu propria ei limbă, istorie și moștenire culturală.

În acest context, este semnificativ și faptul că, deși sugerau ideea diferenței dintre moldoveni și români și pledau pentru „dreptul Basarabiei la autodeterminare până la secesiune”, comuniștii ucraineni erau în același timp susținătorii unei idei panucrainene, de unitate a tuturor ucrainenilor din statele vecine RSS Ucrainene. Astfel, în rezoluția Congresului al V-lea Mondial

⁷¹⁹ *Ibidem*, doc. 87, pp. 283-284.

⁷²⁰ *Ibidem*, doc. 126, p. 387.

⁷²¹ *Ibidem*, doc. 112, p. 339; A. Grecul, *Rasvet moldavskoi soțialisticescoi nații*. Chișinev: Cartea Moldovenească, 1974, p. 49.

al Internaționalei Comuniste, intitulată „Problemele naționale ale Europei Centrale și ale Balcanilor” se insista, la capitolul „Chestiunea ucraineană”, necesitatea „proclamării de către partidele comuniste din Polonia, Cehoslovacia și România a lozincii unirii regiunilor ucrainene, rupte în bucăți de imperialism, în cadrul unei republici sovietice muncitorești-țărănești”⁷²².

Dezbaterile dintre comuniștii ucraineni și români asupra problemei limbii și identității populației băștinașe din Basarabia și RASSM au continuat și la congresul al IV-lea al PC din România, care a avut loc la Harkov, între 28 iunie-8 iulie 1928, chiar dacă linia „moldovenistă” învinsese *de jure*, odată cu adoptarea legilor de „moldovenizare” primite în 1926, în RASSM. În acest context, L. Pătrășcanu (Mironov), intelectual de stânga și activist de frunte al PC din România, a replicat că „moldovenii nu reprezintă o națiune aparte, și din punct de vedere geografic și istoric, moldovenii sunt aceiași români ca și românii din Moldova”⁷²³.

La acel congres, PC din România, puternic epurat și reformat în spirit bolșevic, prin infiltrarea elementelor alogene, a fost obligat să accepte lozinca fundamentală a „autodeterminării tuturor naționalităților până la despărțire de statul român”, completată cu cerințe plebiscitare specifice Transilvaniei, Basarabiei, Bucovinei, Dobrogei și Banatului. În privința Basarabiei, congresul prelua tezele lui I. Badeev și N. Skrîpnik privind existența „națiunii moldovenești”, respingând argumentele anterioare ale emigrației române. Ideea centrală a rezoluției era că „moldovenii se identifică drept o națiune distinctă și că această națiune luptă împreună cu celelalte naționalități ale Basarabiei împotriva burgheziei române pentru unirea cu RASSM”⁷²⁴.

Prin această decizie, Cominternul tranșa problema identitară a RASSM, care devenea poligonul de implementare a „moldovenismului sovietic” și, totodată, proiecta această diferență lingvistică și națională asupra Basarabiei⁷²⁵.

Intrat în ilegalitate începând din aprilie 1924, PCR a devenit treptat un simplu megafon al Moscovei în interpretarea evenimentelor epocale, care au condus la desăvârșirea procesului de unitate națională, început cu Basarabia. În acest sens, este caracteristică așa-numita „platformă” a PCR privind problema națională, din 1 noiembrie 1931, în care se preciza că România, alături de Polonia, Cehoslovacia și Iugoslavia erau „state imperialiste” vasale ale puterilor occidentale.

Întocmai ca acestea din urmă, România își atinsese „propriile tendințe imperialiste sub patronajul imperialiștilor europeni”, cotropind Basarabia, Bucovina, Banatul și Dobrogea. În acest mod au fost supuși „unei nemaiauzite înrobiri naționale opt milioane de unguri, germani,

⁷²² Gh. Cojocaru, *Cominternul, op. cit., doc. 22*, p. 127; O. Țicu, *Homo Moldovanus, op. cit.*, pp. 200-201.

⁷²³ Gh. Cojocaru, *Cominternul, op. cit., doc. 155*, p. 463.

⁷²⁴ *Ibidem*, p. 82.

⁷²⁵ O. Țicu, *Homo Moldovanus, op. cit.*, pp. 203-204.

ruși, ucraineni, moldoveni, bulgari, turci ș. a.”. Regimul instaurat de București în Basarabia și celelalte provincii cotate avea la bază „un întreg sistem de jaf și exploatare semicolonială, de înfeudare a maselor populare”. Drept consecință, semnala aceeași „platformă”, răscoale în masă nu numai în Basarabia, ci și în Dobrogea, de-a lungul multor ani⁷²⁶. Era o viziune apocaliptică asupra României, specifică propagandei comuniste cu privire la iminența prăbușirii capitalismului.

Liderii din RASS Moldovenească și RSS Ucraineană, speculând pe izolarea națională a românilor transnistreni, determinată de vitregiile istoriei, s-au străduit să construiască o identitate moldovenească distinctă bazată pe cultura țărănească arhaizată. Folosind caracteristicile culturale și lingvistice rurale care s-au conservat în conștiința moldovenilor de-a lungul deceniilor și codificându-le într-un standard național cultural nou, activiștii de partid sperau să-i îndepărteze pe moldovenii de pe ambele maluri ale Nistrului de România „burgheză” și să-i aducă în cadrul unei republici sovietice moldovenești lărgite.

Dacă construcția teoretică despre „volohi” și „poporația moldovenească” urmărea scopul să separe etnic și cultural românii moldoveni de cei munteni, apoi cea referitoare la „națiunea burgheză și socialistă moldovenească” - să-i despartă pe românii din Basarabia și din stânga Nistrului de ceilalți români de peste Prut. În acest scop, au fost subliniate mereu particularitățile românilor basarabeni, ale „moldovenilor”, care ar fi apărut începând cu anexarea în 1812 a Basarabiei de către Rusia și s-ar fi accentuat după unirea, din 1859, a Moldovei cu Muntenia. Drept consecință, în opinia politicianilor staliniști, în România s-a înregistrat „românizarea” moldovenilor din Moldova de dincolo de Prut pe fondul formelor politico-juridice occidentale adoptate după 1859 și al dezvoltării culturii moderne și a limbii române literare.

În cadrul Conferinței a IV-a a CMR de partid (noiembrie 1927), V. Ia. Holostenko, unul din secretarii acestei organizații, preluând argumentele lui I. Badeev și N. Skripnik, afirma: „Poporul moldovenesc care populează RASS Moldovenească și Basarabia, nu reprezintă același popor românesc, care este în România. Aceasta este una din ramurile uneia și aceleași populații. Însă populația moldovenească timp îndelungat s-a dezvoltat în alte condiții economice, istorice și de trai, decât populația românească. Aceasta a condus la apariția deosebirilor în limbă și modul de trai al moldovenilor și românilor”. El făcea o paralelă similară cu ucrainenii și rușii, care sunt înrudiți, dar sunt popoare diferite, concluzionând că „moldovenii sunt un popor aparte, care s-a

⁷²⁶ *Copilăria comunismului românesc în arhiva Cominternului*. Coord. A. Tudor-Pavelescu. București, 2001, pp. 279-280; A. Stan, *Basarabia și Cominternul, op. cit.*, p. 91.

dezvoltat de-a lungul secolelor în condiții deosebite și în prezent nu are nimic comun cu poporul român”⁷²⁷.

Astfel, așa cum se remarcă, elitele politice și culturale din republica autonomă au lăudat inițial natura „simplă” a vieții rurale moldovenești. Ridicând această cultură populară necomplicată și „democratică” la nivelul de standard național, ei încercau să construiască o națiune moldovenească distinctă ca modalitate de a separa Basarabia de România⁷²⁸.

În optica acestora, în Basarabia și Transnistria, unde s-au păstrat, din cauza politicii antinaționale a guvernului țarist, formele culturale și lingvistice arhaice, premoderne, supuse procesului de rusificare, moldovenii ar fi supraviețuit în calitate de unici moștenitori și păstrători ai culturii și limbii moldovenești „originale”. Astfel, arhaismul, deznaționalizarea și rusificarea au reprezentat, conform acestei teorii, trăsăturile definitorii ale „națiunii moldovenești”. În mod paradoxal, conceptul modern de națiune a fost transformat într-un antipod al lui. Elaborarea conceptului „națiunii moldovenești” a însemnat, de fapt, fabricarea „argumentelor istorice” care să justifice ocupația țaristă și pretențiile teritoriale ale URSS asupra Basarabiei și să „fundamenteze” teoretic politica de rusificare și teoria „moldovenismului”.

Totuși, în condițiile când situația internațională s-a schimbat la sfârșitul anilor '20, iar valul revoluționar a atins cota de jos în Europa, perspectiva smulgerii Basarabiei de la statul român s-a diminuat. Implicit, obiectivele sovietice temporar rămâneau nerealizate, iar liderii staliști se străduiau din greu acum să promoveze o conștiință națională moldovenească și o justificare temeinică a „mitului națiunii moldovenești”. Astfel că autoritățile staliniste de fapt „au creat” o națiune moldovenească, cu propria ei moștenire culturală, limbă și istorie”⁷²⁹.

În acest context, se remarcă: „formarea națiunilor în statul sovietic s-a produs în dorința de a depăși naționalismul și diferențele dintre naționalități, acesta a fondat de fapt instituții și a inițiat procese care au grăbit dezvoltarea unor naționalități conștiente, laice, mobilizabile din punct de vedere politic”⁷³⁰.

Logica și conținutul acestei politici, denumită convențional „acțiune afirmativă sovietică”, au fost axate pe patru elemente naționale: delimitarea teritoriilor naționale, indigenizarea lingvistică, constituirea și promovarea elitelor native, susținerea culturii naționale și promovarea unui federalism panunional. În cazul RSS Moldovenești a fost vorba de modelul diferit de cel vestic promovat de Uniunea Sovietică, în sensul că statul sovietic a urmărit aici

⁷²⁷ A. Gribincea, M. Gribincea, I. Șișcanu, *op. cit.*, doc. 23, p. 68; Gh. Cojocaru, *Cominternul*, *op. cit.*, doc. 150, p. 434.

⁷²⁸ Ch. King, *op. cit.*, p. 228.

⁷²⁹ W. P. Meurs, *op. cit.*, p. 137.

⁷³⁰ O. Țicu, „Moldovenismul” sovietic și politicile identitare ale URSS în RASSM și RSSM (1924 - 1991). În: Fără termen de prescripție. Aspecte ale investigării crimelor comunismului în Europa. Chișinău: Editura Cartier, 2011, p. 333.

edificarea unei „națiuni” aparte, care niciodată nu s-a perceput ca națiune, decât, cel mult, într-un sens de corp regional în cadrul Imperiului Rus, pentru a accentua „primordialismul” moldovenesc și diferențierea acestuia față de cel românesc⁷³¹.

Tentativa de inventare a „națiunii moldovenești” a fost însoțită de alte politici ale regimului, precum: colectivizarea forțată, deportările, foametea organizată, genocidul etnic, minciuna orchestrată în fel și chip, la toate nivelurile, pentru a înlesni impunerea unui regim străin, apoi dominația nomenclaturii locale au fost și ele de natură să contribuie prin diferite strategii la realizarea acestui proiect.

Totuși, eforturile de a construi o identitate moldovenească distinctă în condițiile RASSM nu a fost doar un rezultat al necesităților politicii externe și al expansionismului sovietic, ci mai mult un rezultat al combinației dintre obiectivele politicii externe, anumite forme de identitate existente în regiune, acțiunile elitelor politice și culturale basarabene și transnistrene.

În acest context, se accentuează că „lansarea conceptului de „națiune moldovenească divizată, fără nici o tangență cu realitatea și împotriva evoluțiilor etnoculturale ale moldovenilor, era o probă că autoritățile sovietice încercau să descopere o nouă paradigmă cu ajutorul căreia să justifice nu numai apariția autonomiei moldovenești pe malul Nistrului, ci și să camufleze pretențiile lor asupra malului basarabean al bătrânului fluviu. Printr-o pretinsă unitate a „națiunii moldovenești” despărțită de malurile Nistrului se urmărea dinamitarea unității Statului Român și a națiunii Române și refacerea vechilor frontiere imperiale”⁷³².

Lansat și pus în practică o dată cu apariția RASSM, conceptul de „națiune moldovenească”, amplasată pe ambele maluri ale Nistrului, va contribui la modificarea pretențiilor teritoriale ale Uniunii Sovietice față de Basarabia, acestea bazându-se acum mai mult pe naționalitate și mai puțin pe dreptul internațional. Din această perspectivă, diplomația sovietică își va argumenta revendicările, în primul rând, prin necesitatea „reunirii poporului moldovenesc într-un stat sovietic național”, majoritatea căruia „zace sub ocupația românească”.

În ansamblu, consecințele politicii de inventare și impunere a conceptului de „națiune moldovenească” vor fi dezastruoase atât pe termen scurt, cât și într-o perspectivă îndelungată, exercitând de-a lungul timpului un impact devastator asupra profilului identitar etnocultural românesc de pe malurile Nistrului.

⁷³¹ *Ibidem*, pp. 334-336.

⁷³² Gh. Cojocaru, *Cominternul, op. cit.*, pp. 37-38.